

639. NAUW, ENG, BEKROMPEN.

Niet wijd of ruim.

Nauw drukt enkel het tegengestelde uit van *wijd*.

Eng voegt hierbij de gedachte, dat de ruimte of de wijdte te gering is.

Bekrompen drukt uit, dat er minder ruimte is, dan vereist wordt.

Een nauwe straat. Het kleed, dat te nauw is, dient uitgelegd. De mouwen zijn te nauw.

Een enge poort. Die jas is mij te eng. De tocht door die enge zeearmen geeft aanleiding tot een beschrijving van al de eilanden.

Een bekrompen verblijf. Hij woont daar zeer bekrompen. Hij leeft in bekrompen omstandigheden.

640. NEDERIG, DEEMOEDIG, OOTMOEDIG.

Deze woorden duiden aan, dat iemand gering denkt van zich zelf en dit in zijn daden toont.

Nederig drukt deze gedachte uit zonder meer en zegt niets omtrent de beweegreden; het geeft echter wel te kennen, dat de bescheidenheid uit uiterlijke blijken spreekt.

Deemoedig drukt een bijgedachte van schuld uit.

Ootmoedig heeft de bijgedachte, dat men zijn eigen kleinheid of nietigheid diep gevoelt.

Een nederig en beminnelijk man als de heer Van Zeggelen. In een nederige woning vindt men soms meer geluk dan in een trots paleis. Hij is te nederig om zich te laten huldigen.

Hij smeekte God deemoedig om vergeving. Aller ogen smeekten met deemoedige simpelheid het mededogen af van de rijkgenadige Onze-Lieve Vrouw. (STREUVELS)

Hij onderwierp zich ootmoedig aan Gods wil. Voor ons komt alle licht uit de bron der eeuwige wijsheid; het daalt van hoger op de ootmoedige mens.

641. NET, SIERLIJK.

Aangenaam door bevallige schikking.

Net verbindt hieraan de gedachte van eenvoud, keurigheid, van afwezigheid van elke weelde.

Sierlijk wordt vooral gezegd van hetgeen meer bevallig of zwierig dan groots, statig of zeer fijn is.

Zij woont in een net, niet groot benedenhuis. Dan straalde de vriendelijkste gastvrijheid in de nette huiskamer u tegen.

Ieder landbouwer bezit één, soms twee, meer of minder sierlijke rijtuigen. Een tafel, rustende op een met sierlijk snijwerk prikkende voet.

642. NIETIG, NIETSWAARDIG.

Wat geen waarde heeft.

Nietig betekent hoegenaamd geen waarde hebbend of in zijn soort zeer gering.

Nietswaardig is sterker dan *nietig*; het duidt op een volkomen gebrek aan innerlijke waarde; soms ook in zedelijke zin, met de betekenis van *onwaardig, gemeen*.

Wat is toch rijkdom? wat is eer? een handvol nietig slijk. Een nietige druppel kan de ten boorde toe gevulde beker doen overvloeien. Een nietig Brabants dorpie.

Die zucht naar nieuwe denkbeelden was in een nietswaardige beuzelgeest ontaard. Zou hij nu zwijgen en zich zodoende door zijn nietswaardige vijanden overwonnen verklaren? Een nietswaardig mens.

643. NIJGEN, BUIGEN.

Duiden een beleefde begroeting aan.

Nijgen is even het hoofd buigen, liefst met een bevallige beweging, om te groeten of eer te bewijzen; wordt vooral van vrouwen gezegd.

Buigen drukt een sterkere beweging uit: met het lichaam of het hoofd vooroverneigen, uit eerbied of beleefdheid.

Henriette neeg, en ging al blozende naar beneden. Men leerde er (op zekere school) vooral nijgen en buigen. (BERGMANN, Ernest Staas.)

De man was zeer beleefd, hij boog wel honderd keren tot aan de grond. Met deze woorden boog hij zeer onderdanig voor Nicolette en vertrok.

644. NIMMER, NOOIT.

Nimmer heeft vooral betrekking op de toekomst.

Nooit kan zowel betrekking hebben op het verleden als op de toekomst.

Dat zal hij nimmer doen. Nimmer zou zijn vader in het huwelijk toestemmen.

645. NODIG HEBBEN, BEHOEVEN.

Zonder een zekere zaak een bepaald doel niet kunnen bereiken.

Nodig hebben drukt enkel uit, dat men het doel niet bereiken kan, zonder datgene wat men nodig heeft.

Behoeven drukt uit, dat die onontbeerlijkheid sterk gevoeld wordt.

Een bouwvallig huis heeft herstel nodig. Gij hebt wel een afleiding nodig, na al wat er gebeurd is.

Het menselijk lichaam behoeft voedsel. Geef hem, wat hij behoeft.

646. NODIG, NOODWENDIG, NOODZAKELIJK.

Nodig is hetgeen ergens toe vereist wordt of voor een doel onontbeerlijk is. Wat *nodig* is kan dus niet gemist worden, en zo staat het *nodige* tegenover datgene wat men desnoods zou kunnen missen, maar wat toch *wenselijk, nuttig* of *aangenaam* is.

Noodwendig is hetgeen zo zijn moet en niet anders zijn kan; het is onvermijdelijk, onontkoombaar, als een natuurlijke uitwerking of een logisch gevolg.

Noodzakelijk is dringend nodig, zogoed als niet kunnende vermeden of verzuimd worden.

Herfst en winter zijn even goed, even nodig als lente en zomer. Martha, Martha, gij bekommert u over vele dingen: maar één ding is nodig. Maatschappelijke hervormingen, die volgens hem dringend nodig waren.

Deze orde van zaken was het noodwendig gevolg van het verval der oppermacht. Zodanige maatregelen als noodwendig leiden moesten tot een vredebreuk met Engeland. Iedereen moet noodwendig sterven.

Noodzakelijke bezigheden hebben mij zulks tot hertoe verhindert. Zonder noodzakelijke redenen zou zij hem niet lastig vallen met hare verwijtingen. De noodzakelijk geworden veranderingen.

Synoniemen

Synoniemen zijn niet alleen gelijkbetekenende woorden, die elkaar volkomen dekken en dan ook in alle omstandigheden onverschillig kunnen gebruikt worden, maar vooral zinverwante woorden, d. w. z. woorden die veel overeenkomst hebben in de betekenis, die ook wel een hoofdbegrip met elkander gemeen hebben, maar die zich toch door een grotere of kleinere wijziging der betekenis onderscheiden, zodat men niet het ene woord voor het andere kan gebruiken.

Slechts zelden drukken twee woorden volkomen dezelfde gedachte uit en men zal dus begrijpen, dat de kennis van de synoniemen een belangrijk onderdeel vormt van de taalstudie, met het oog op het juist en van pas gebruiken van de woorden.

Nochtans zijn in onze taal slechts weinig werken hierover verschenen. De belangrijkste uitgaven op dit gebied waren het thans verouderde « Woordenboek der Nederlandsche Synoniemen » door Weiland en Landré ('s Gravenhage, 1821) en het « Handwoordenboek van Nederlandsche synoniemen » door J. Hendriks (Tiel, 1883), dat beknopt maar duidelijk een groot aantal synoniemen behandelt.

Bij de samenstelling van dit werk hebben wij dit laatste dan ook vaak geraadpleegd, evenals het groot Nederlands Woordenboek door de Vries en te Winkel, dat de juiste betekenis der woorden in al hun schakeringen weergeeft.

Wij zijn er ons wel van bewust, dat een werk als dit onvolledig en onvolmaakt is, maar hopen toch eenmaal de volledigheid te benaderen. Daarom doen wij een beroep op de gebruikers van dit werk, om ons hun opmerkingen te willen medelen, opdat in een latere druk eventuele aanvullingen en verbeteringen kunnen opgenomen worden.

J. CAUBERGHE

nederlandse taalschat

NEDERLANDSE TAALSCHAT

SPREEKWOORDEN
SPREEKWIJZEN
SYNONIEMEN
CITATEN

BREPOLS

BREPOLS